

ПОГЛЕД КЪМ ИСТОРИЯТА И СЪВРЕМЕНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ПСИХОЛОГИЯТА В БЕЛАРУС

Мариана Няголова

Интересът към научната психология в Беларус датира от началото на XX век. Историята на беларуската психология е относително кратка и в това отношение си прилича с българската. Сходни са и причините за това: вековната борба за национално освобождение. Ако българският народ е възпрепятстван в своето културно и научно развитие от петвековния османски поробител, то беларуският търпи гнета на литовски, руски, полски и немски завоеватели. Затова в беларуския национален ренесанс, започнал в последните десетилетия на XIX век, първо идва ред на поезията, литературата и изкуствата, и едва след това на науките за човека и обществото.

Беларус – една от най-интересните славянски страни, се отличава със самобитна култура, интересни природни забележителности и разбира се – славна история. Нейният малък, но изключително героичен народ е съхранил родината си, преодолявайки не едно тежко историческо изпитание. Както е известно, всяко второ беларуско семейство е дало човешки жертви по време на Втората световна война, а в борбата за освобождение от фашисткото нашествие са участвали дори децата на 6–7-годишна възраст (Вълчев, Н., 1978).

В съвременна Беларус обаче няма национална и етническа ненавист. Няма верска нетърпимост: вярващи се молят и в православните, и в католическите храмове. Понастоящем в страната се говори и пише на два официални езика: беларуски и руски. Научните издания: книги, списания, статии, също се печатат било на беларуски, било на руски език. Този национален плурализъм определя и научния либерализъм в психологията – беларуските учени добре познават и използват световните научни достижения. Беларуската интелигенция чете много и при това – свободно на чужди езици.

За последните две десетилетия психологията се превръща в една от най-актуалните научни области в Беларус. В тази ситуация на повишен научен и обществен интерес, естествено възниква въпросът за историческото начало на науката.

На въпроса: “Къде в историята трябва да се търсят корените на беларуската психология?” почти всички академични психолози в страната отговарят единодушно, че първият беларуски психолог, всъщност е Лев Семенович Виготски.

През 20-те и 30-те години на ХХ век, той открива психологическа лаборатория по психология при педагогическия техникум в Минск. Пътят му в психологията започва с интереса към театъра с личното му участие в театрални постановки. “Психологията на изкуството” Виготски замисля на беларуска земя. Вдъхновява се от тогавашната културна ситуация в страната, предполагаща повишен интерес към театралното дело.

Що с отнася до експериментирането, то би трябвало до се отбележи, че почти едновременно с лабораторията на Виготски, в Минск се открива и психотехническата лаборатория на проф. Василевский.

Пак през този период в Беларус се издава и първият учебник по психология. Негова авторка е Елена Ерес, която се е учила при Иван Петрович Павлов.

Друг известен беларуски психолог, от по-ново време, е Исак Розет, който посвещава много свои изследвания на психологията на фантазията. Той работи в Института по естетика на труда, където се е намирала и лабораторията по психофизиологически изследвания.

През 70-те и 80-те години на ХХ век, към Центъра по социални изследвания съществува “Отдел по социална психология”, в който особено се отличава Йосиф Кулак със своите разработки, посветени на паметта.

Психологията е представена като университетска дисциплина от “Отделението по логика, психология и руски език” в Беларуския държавен университет (БГУ), което е открито през 1947 г. и е просъществувало до 1955 година, когато е закрито. Това всъщност е първото академично учреждение в Беларусия, което подготвя психолози.

До 90-те години на ХХ век в Беларусия няма университетска специалност Психология, нито специализиран научен съвет

по психология, който да присъжда степени и звания по специалността. По думите на Владимир Поликарпов, това се дължи на отсъствието в страната на подготвени научни кадри по психология. Интересно е, че в медицинските висши учебни заведения на Беларус, специалност Психиатрия също не е имало. Това води до парадоксални ситуации, като тази, че дълго време в психиатричните заведения, включително и в столицата Минск, като психиатри работят лекари с други специалности, дори и зъболекари.

Съвременната белоруска психология води началото си от 1991 година, когато Беларусия става независима държава излиза от състава на Съветския съюз. По това време почти във всички университети се откриват факултети по психология. Дори има и парадоксални ситуации, когато в един ВУЗ се откриват едновременно два такива факултета. Тази тенденция е съпроводена и с известна загуба на доверието в психологията.

Понастоящем се утвърждават два силни факултета по психология: отделението по психология при БГУ, което подготвя академични психолози със специализация по социална и медицинска психология и Факултетът по приложна психология в МГПУ Михаил Танк.

След 1991 година, в Беларусия се създава дружество на психолозите под ръководството на Яков Коломински.

В почти всички хуманитарни висши учебни заведения функционират катедри по психология и психологически служби.

В Беларуския Държавен университет за култура (БГУК) е особено популярна Службата за психологическо консултиране, чийто ръководител е Владимир Коледа. Тя е създадена изцяло с практическа цел: да оказва психологическа помощ на студентите от Университета. Наред с колективната и груповата терапия, основана на гешталтистките подходи, В. Коледа предлага и свое оригинално терепевтично направление: “социална режисура”.

Катедрата по психология и педагогика в БГУК е научно звено, което обединява преподавателите по психология в Университета. Академично са представени такива психологически дисциплини като социална психология, психодиагностика, история на психологията (с преподавател Татяна Еремееенкова); психология на мисленето (с преподавател Галина Волчек); обща психология и психология на културата

(с преподавател Лариса Гудзенко); психология на мисленето (с преподавател Галина Волчек); психология на художественото творчество (с преподавател Игор Селезньов).

Независимо от това, че Беларуският държавен университет за култура няма специалност Психология, а многото университетски специалности са в областта на изкуството и културата, изучаването на психологическите дисциплини е задължително и е включено в учебния план на всички университетски специалности.

Университетските преподаватели по психология са натоварени и с практически задачи. Например Татяна Еремеенкова като практически психолог се занимава с детската тревожност. Дисертацията ѝ също е с практическа насоченост и носи заглавието: “Формиране на социалните мотиви за овладяване на професия в социокултурната сфера”. Като практически психолог се занимава с детската тревожност.

Университетските психолози споделят, че когато Лукашенко говори за наука, неговият любим израз е: “Всичко е практика”, т.е. всяко изследване, всяка дисертация, всяка дипломна работа трябва да има практическа насоченост. Говори се дори, че Лукашенко преглежда лично всички дисертации и следи дали имат практическа насоченост. Той настоява за национализация, а не за интернационализация на беларуската наука. Легализация на защитените в чужбина дисертации реално не се прави, а се провежда нова защита пред научните съвети в самата Беларусия. В спогодбите за културно сътрудничество почти отсъстват клаузи за двустранно признаване на научните степени и звания с чужди страни, включително и с Руската федерация. С това се прави опит да се създадат трайни национални научни традиции. Ограничава се също и т. н. “изтичане на мозъци”. Като дисертационни теми по психология обикновено се предлагат и разработват проблеми на професионалното ориентиране и психологическата готовност за професионално самоопределение.

Най-добре е застъпено изучаването на психологията в педагогическите университети на страната, в които психологията се преподава през всички години на обучението. Сред педагогическите университети с най-голяма известност се ползва Минският държавен педагогически университет “Михаил Танк”. Може определено да се каже, че психологията в Университета се свързва с научната дейност

на особено популярен, в страната и в чужбина, доайен на съвременната беларуска психология – Яков Коломински. Много често колегите му го определят като “живата история на беларуската психология”. Той е автор на десетки научни и популярни книги, ръководител е на катедрата по “Обща и възрастова психология” на Университета. Главен редактор е на единственото специализирано списание – “Псіхалогія” (Психология). Някои негови трудове са преведени на български език, а и самият Коломински говори за себе си като за “истински приятел на България и на Великотърновския университет”.

В катедрата по “Обща и възрастова психология” на университета “Михаил Танк” се работи интензивно по изучаването на историята на беларуската психология. Така под ръководството и съставителството на Кандыбович, за кратък период от време се подготвят няколко издания, сред които най-известни са: “История на психологията в Беларус” (Минск, 2002); “Развитие на психологията в Беларус: история и съвременност” (Минск, 2001); “История на психологията в Беларус: състояние и перспективи” (Минск, 2003) и др.

Теоретико-приложните аспекти на психологията се разработват интензивно и в двете катедри на факултета по психология на Беларуския държавен университет (БГУ). Най-силно са представени разработките в областта на общата психология, като резултатите са представени в колективни систематични трудове. В лекционните курсове по история на психологията в БГУ са представени широко достиженията преди всичко на чуждестранната психология.

Освен в държавните висши учебни заведения, научни центрове по психология съществуват и в частните висши училища. Най-известна в това отношение е лабораторията по практическа психология към Европейския хуманитарен университет (ЕГУ). Тя съществува от 1997 година и подготвя психолози в областта на юнгианския анализ. Ръководител на лабораторията е известният беларуски психолог Владимир Поликарпов.

Лабораторията работи за постигане на следните цели: оказване на психологическа помощ на студентите и сътрудниците на Университета, провеждане на научни изследвания в областта на практическата психология и психотерапия, организация на методологични семинари по проблемите на практическата психология и психотерапия.

Тя функционира в сътрудничество с Института по психология на Руската академия на науките, а резултатите от нейните изследвания са внедрени от Министерството на здравеопазването на Беларус в диагностическата практика на лекарите-психиатри.

В областта на научните изследвания, лабораторията работи по темата “Личността в условията на променящото се общество”, като резултатите от изследването се публикуват в сборника “Времето като фактор за личностни промени” (Брушлинский, А. В., В. А. Поликарпов, 2003), под редакцията на Андрей Брушлински. Тематиката на това научно изследване, съвместно с психолозите от Института по психология на РАН – Москва, всъщност е вдъхновено от идеята на Карл Юнг, че факторът време е решаващ за личностното развитие.

Особена известност получава разработката на сътрудниците от лабораторията на проекта “Изследване на адиктивното поведение на студентите с цел прогнозирането на въвличането им в употребата на наркотици”. Резултатите от изследването са представени в колективната монография “Адиктивното поведение на младежта профилактика и психотерапия на зависимостите” (Залыгина, Н. А., Я. Л. Обухов, В. А. Поликарпов, 2004).

В областта на психологическото консултиране, два пъти в годината се провежда анонимна анкета сред студентите с цел прогнозиране и профилактика на зависимото поведение. Към лабораторията е организиран и анонимен прием на нарколог. По материали на консултативната работа в лабораторията В. Поликарпов издава и интересната научна монография “Психология на първата любов” (Поликарпов, В. А., 2002).

Съвсем неотдавна към Националната академия на науките на Република Беларус (НАН РБ) се създава и Институт по психология. И в него подобно на университетските структури се разработват предимно научно-практическите проблеми на психологията.

Краткият обзор на развитието и съвременното състояние на психологията в Беларус показва, че в динамично развиващото се беларуско общество тази наука придобива все по-актуално значение. В страната се създават все по-добри условия за работата на психологическите кадри. В центъра на тяхната работа бесспорно е човекът – гражданинът на Беларус, със своите конкретни житейски проблеми.

В този смисъл, пътеводна звезда за беларуските психолози е изграждането на национална наука, за мотото на която служат стиховете на големия беларуски поет Янка Купала:

“Вълк завие ли, гъска ли съсне в студа,
или славей запее през май златоуст —
виждам бора, полето и мойта звезда,
виждам мойта земя Беларус”.

ЛИТЕРАТУРА

1. Время как фактор изменений личности, под ред. А. В. Брушлинского и В. А. Поликарпова. Минск, 2003.
2. **Вълчев, Н.** Белоруска бреза. С., 1978.
3. **Зальгина, Н. А., Я. Л. Обухов, В. А. Поликарпов.** Аддиктивное поведение молодежи: профилактика и психотерапия зависимостей. Минск, 2004.
4. Могъщият триптих, съст. Н. Вълчев, С. 2002.
5. **Няголова, М.** Хуманистичната психология. Велико Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 2006.
6. **Поликарпов, В. А.** Психология первой любви. Минск, 2002.